

УКРАЇНОМОВНА ПЕРІОДИКА США У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ РІДНОЇ МОВИ ЯК ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Біловус Л.І.

Тернопільський національний економічний університет

У статті зроблено спробу привернути увагу до діяльності української діаспори у США в плані збереження та розширення функціонування рідної мови. Окреслено основні мовні проблеми українців та спроби їх розв'язати шляхом аналізу україномовної періодики США. Розглянуто діяльність освітніх закладів у плані збереження української мови. Проаналізовано роль українських діаспорних організацій у вирішенні мовної ситуації на материковій Україні та в середовищі діаспори. Увагу зосереджено на УЖКА, «Просвіті», Науковому товаристві ім. Т. Шевченка, діяльність яких у контексті порушеної проблеми активно висвітлюється у періодиці українців США.

Ключові слова: періодика українців США, національна ідентичність, інформаційний простір, українська мова, українська діаспора.

Постановка проблеми. Почуття зв'язності з минулим є одним з важливих чинників тягlosti національної традиції. Мабуть, єдиним що не викликає сумніву у цьому взаємозв'язку, – мова. В історії нашого народу, як тих, хто проживає в матірній Україні, так і тих, хто перебуває за кордоном, українська мова була тим основним інтегруючим елементом, що єднав усіх українців у їх боротьбі за виживання і незалежність, вагомим чинником зв'язку українських емігрантів зі своєю етнічною батьківщиною. Польський філософ та есеїст Кароль Лібелт слушно зауважив, що «мова – кров нашого народу» [7].

Мову потрібно не тільки вивчати, а й користуватися нею щодня, щоб вона не загинула. Питання це залишається актуальним і сьогодні, а тому **основною метою** нашої статті став аналіз друкованого матеріалу періодичних видань українців США у контексті мовних питань, оскільки **дослідження** наших **попередників** (Кривошеєва О. [5], Недошитко І. [10], Цуп О. [14], Чекалюк В. [15] та ін.) не акцентували увагу на цьому аспекті дискурсу української діаспори. Ми спробуємо розглянути ті **питання, які раніше не піднімалися:** діяльність освітніх закладів та діаспорних організацій США у плані збереження української мови та висвітлення її в україномовній пресі закордонних українців.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні головним об'єктом уваги українських громадських організацій та церков, зокрема у США, є питання освіти. Адже це – основний засіб формування та збереження національної ідентичності, знання рідної історії та рідної культури. На відміну від етнічної батьківщини, представники української діаспори мали можливість продовжувати підтримувати традиції своїх предків та зберігати мову. Будувалися церкви, формувалися громадські організації, видавалися газети і часописи українською мовою, на шпальтах яких можна бачити матеріали, що присвячені сучасності та минулому українського народу. Але, мабуть, найважливішим емігранти вважали створення українських шкіл, де б навчали рідною мовою історії, літератури, музики і т.д. І до сьогодні головною проблемою та перешкодою на цьому шляху є відповідні посібники, фахові словники та добре підготовлені викладачі. Адже демократизм та відкритість політики США щодо емігрантів має і зворотний бік медалі: для більшості сучасного молодого покоління американців українського походження українська мова вже не є рідною. А тому недільні школи, організовані громадськими організаціями та парафіями, залишаються єдиною надією на збереження української мови у середовищі на-

щадків українських емігрантів, ба більше – одним із чинників самоусвідомлення ними себе як частини великого народу. Не останню роль у цьому процесі відіграють й вищі школи. Асоціація для вивчення національностей Колумбійського університету щорічно проводить конвенції, на яких, окрім усього іншого, піднімається і проблема мовної політики та становлення нації в Україні. Участь у таких конвенціях беруть відомі професори-україністи з Дослідного інституту в Принстоні, Канзаського та Колумбійського університетів, Києво-Могилянської академії та Київського університету ім. Т. Шевченка [9]. Рубрика «Події» діаспорної преси постійно вміщує замітки щодо курсів інтенсивного вивчення української мови (що передбачає і початковий рівень володіння, а також можливість отримання стипендій), які організовують факультет мистецтв і науки Пітсбурзького університету, Департамент чужоземних мов Школи продовженого навчання Нью-Йоркського університету. Обов'язковою є інформація щодо курсів різного рівня складності, їх тривалості, наявності контактів з координаторами [6]. Крім того, Фонд української мови відділу слов'янських мов і літератур Пітсбурзького університету разом із Студентською організацією щороку влаштовують святкове нагородження студентів української мови (причому, англійська мова для цих студентів – рідна), а випускники української програми зазначають важливість знання чужої мови у кар'єрі [3]. Тобто орієнтація такої мовної освіти на формування мовної свідомості допомагає усвідомити себе як представника певного етносу та гідно співіснувати з представниками інших народностей.

Питання національної ідентичності, сфокусованої, зокрема, у рідній мові, торкається також і збереження української культури та традицій, проблем, що сьогодні займають чільне місце у діяльності українських діаспорних організацій та є невід'ємно у центрі уваги багатьох зустрічей та їх звернень. Шкільна Рада США у свій час надіслала листа Президентові Л. Кучмі, у якому звернула увагу останнього на загрозливі чинники нової хвилі русифікації в Україні, вимагаючи пріоритету вживання української мови у всіх сферах суспільного життя [16]. Товариство «Просвіта» оприлюднило заяву, в якій наголошено, що мовне питання у незалежній Україні досі не вирішено. Влада мовчки спостерігає за скороченням використання української мови, натомість її розвиток має стати першочерговим кроком державної політики. У цьому зверненні звучить і заклик до українців усього світу жити і діяти так, щоб «огидне антиукраїнство відійшло у минуле», викоринювати у собі почуття меншовар-

тості, виховувати самоповагу (особливо це стосується очільників держави та чиновників) [1]. Наукове Товариство ім. Т. Шевченка опублікувало у «Свободі» розгорнутого листа до урядових органів України, де аналізує становище української мови у державних сегментах: проросійське чиновництво, військова сфера, силові структури, книгодрукування, преса, вища освіта, культурний етноцид, засилля в інформаційному просторі тенденційної російської пропаганди, – та пропонує кілька цілком конкретних, але вкрай важливих кроків подолання проблеми, не вирішення якої матиме згубні наслідки не тільки для «подальшого культурного розвитку держави, а й для національної безпеки України, для існування українського народу як етнокультурного феномену і європейської нації» [8]. Більш масового та організованого характеру, як можемо судити із газетних та журнальних матеріалів, «мовні протести» набувають із 2012 року, що пояснюється прийняттям безпрецедентного антиукраїнського законопроєкту «Про засади державної мовної політики». Український конгресовий комітет Америки, організація, яка є представником більш ніж мільйона американців українського походження, через ЗМІ висловив рішучий протест щодо такого «нового апартеїду на етнічній основі проти українського народу в його власній країні» [12], зазначаючи, що український народ століттями боровся за збереження своєї мови й ідентичності. І тепер, коли є зрушення у вирішенні постколоніальних проблем, у незалежній Україні просуваються українофобські ідеї, розпалюють конфлікт, штучно розділяючи нашу батьківщину. УККА вітає тих громадян України, які відстоюють своє конституційне право на використання рідної мови у всіх сферах життя, та закликає демократичні західні уряди та американську владу не ігнорувати таке порушення прав людини й національних прав українського народу, вживши відповідних дипломатичних кроків. Крім того, спеціально створений Всеукраїнський комітет із захисту української мови під патронатом УККА через україномовні ЗМІ, соціальні мережі здійснює акції в Чикаго, Нью-Йорку під будинком Генерального консульства, також протести по всій Європі та Канаді, на які збираються по кількості людей, серед яких чимало молоді, людей останньої хвилі еміграції, запрошуються представники усіх українських медіа. Репортажі та інтерв'ю з місця подій, відео в україномовному середовищі Фейсбук з фрагментами виступу членів громадської організації «Помаранчева хвиля», сюжет «Голосу Америки» – жоден момент таких заходів не є упущений, і їх «масштабність якісно відображена для тих, хто висловив зацікавленість у зазначеній події» [4]. Відзначено вдало складену програму виступів (де слово мали як представники українських державницьких організацій, так і духовенство), загальна тенденція яких містить або заклики, або аналітику та конкретні пропозиції. Після кожного виступу присутні скандують гасла та виконують гуртом українські пісні – патріотичні, громадянські та про Україну. Висновок, що його можна зробити, аналізуючи опубліковані періодичні матеріали, полягає в наступному: ситуація, в якій опиняється історична батьківщина, – парадоксальна. Незважаючи на загальноукраїнські протести, голодування молоді під Українським домом у Києві, за вищезазначений Закон проголосувала більшість депутатів без найменших докорів сумління. На двадцятому році незалежності все ще виникає питання мови, збереження її державного статусу та розвитку, і масштаб загрози прийнятого українофобського закону для те-

риторіальної цілісності України – величезний, це, по суті, чергова задача владою стратегічних інтересів держави на користь іншої, це руйнування демократії та розбудова тоталітаризму у центрі Європи. Особливо небезпечна ця тенденція для навчальної та наукової сфери, адже русифікація освіти – це нищівний постріл у майбутнє нації: унеможливує появу нового покоління свідомих громадян, які вільно використовуватимуть державну мову у всіх сферах життєдіяльності, вільно володітимуть нею на всіх рівнях, а це вже змушує сумніватися у наявності та й доцільності існування самої України як держави. У багатьох виступах (окремих ораторів, представників СКУДО, «Нової української хвилі», УНС, ООЧСУ, СУМ, СУА, Ради оборони й допомоги українцям при УККА, фундації «Воля», Товариства української студіюючої молоді) простежується думка, що збереження української мови стосується кожного українця, незалежно від місця проживання, політичних поглядів та релігійної приналежності, а тому потрібно об'єднуватися в протистоянні. По обидва боки океану ми маємо бути готові взяти персональну відповідальність за основу існування української нації, для нас це питання виживання останньої. «Мова – це головний сполучник нашого народу. Коли одна третина українців живе поза межами України, а друга третина в Україні, здебільшого, користується російською мовою, то українська зазнає сьогодні поневірян. Незважаючи на русифікацію, усе ще панування в Україні радянського менталітету, саме мова, як індивідуальний чинник України, допоможе об'єднатися. А вона повинна стати основним чинником нашого всеукраїнського єднання» [4]. Такі громадські акції, зазвичай, закінчуються укладанням та пізнішим поширенням спільно підписаної заяви, яку передають Послові України у США, дипломатам консульства у Чикаго та Нью-Йорку, в ООН та Президентові Світового Конгресу Українців з метою скерування відповідного месиджу українській владі з очікуванням відповідних кроків. Крім цього, Українська національна інформаційна служба (УНІС – УССА) при Українському конгресовому комітеті Америки приймала листи-заяви до колишнього Президента України – В. Януковича – від організацій та приватних осіб з вимогою накладати вето на мовний закон.

Загрозливі процеси новітньої русифікації на материковій Україні, як вважають представники української діаспори, є небезпечними для збереження національної ідентичності в середовищі наших емігрантів в США. Після здобуття Україною незалежності діаспорні організації повсюдно декларували відновлений зв'язок з історичною батьківщиною як подих свіжого духу українства для відновлення його у середовищі усіх поколінь заокеанських українців. Це відбувалося за допомогою єдиної мови, якою змогли порозумітися представники з обох боків океану, на вулицях американських міст, біля церков більше заговорили українською мовою, бо з'явилася нова хвиля імміграції. Навіть у газеті «Міст» промайнула інформація щодо американки Алі Кінсела (волонтерка з Корпусу миру), яка, не маючи українського коріння та зв'язків із українською діаспорою, живучи в США, вивчила українську мову та бездоганно спілкується нею майже без акценту [13]. Чому ж дедалі частіше в деяких українських організаціях без найменшої потреби вперто вживають англійську, навіть російську у побутовому спілкуванні (рубрики «З листів до редакції», «Про це і те»)? Звичайно, асимілятивні процеси відіграють роль, але послідовне ігнорування власне українською владою мовної ситуації в країні зво-

дять нанівець усі зусилля громадських організацій у нас і в діаспорі, змушуючи інколи опускати руки у марності своїх дій. Проте у США на недільній школі та спілки покладено, передусім, виховання майбутніх поколінь, тому прикривати мовне відступництво турботою про те, щоб молодь краще розуміла українські справи, – не виправдання [2; 16]. Укотре пересвідчуємось, що рідна мова є тією основою, на якій людина починає формувати свою особистість, це засіб самоповаги, шани до інших людей, своєї історії, культури. У своєму інтерв'ю тижневику «Час і події» кандидат на посаду олддермена Катерина Зарічна вказала, що ми чомусь частіше згадуємо про повеніряння української мови, ніж про її здобутки, нагадала, що, мабуть, не все робить УККА, «Просвіта», «ТУМ», якщо «у штаті Іллінойс, де проживає понад триста тисяч українців, здавати на водійські права можна польською чи корейською мо-

вами», але аж ніяк не українською [11]. Однак той факт, що кілька поколінь перших хвиль еміграції змогли зберегти українську мову, стає запорукою того, що це можливо зробити й сьогодні, особливо якщо закликати розмовляти нею, розвивати її, вчити дітей говорити українською звучать звідусіль в середовищі української діаспори США, а рупором цих звернень слугує україномовна періодика. Власне, це обов'язок зберігати рідну мову, і тим самим зберігати свою самість. Це підтверджує доля українців протягом кількох століть.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У своєму дослідженні ми торкнулися лише частини мовних проблем, що стоять перед українською діаспорою США. Особливої уваги заслуговують друковані матеріали, присвячені питанню правопису, впливу на мовну ситуацію на материковій Україні.

Список літератури:

1. Вимагають переходу на державну мову // Свобода. – 1996. – Ч. 2. – С. 1; Нема мови – нема народу // Свобода. – 1996. – Ч. 50. – С. 2.
2. Годзінський І. Зберігаймо чистоту української мови / Іван Годзінський // Свобода. – 1997. – Ч. 25. – С. 2.
3. Довбенко К. Студенти української мови отримали стипендії / Катерина Довбенко // Свобода. – 1991. – Ч. 162. – С. 3.
4. Іванишин-Угриня С. «Мовний протест» у Чикаго: вир емоцій під палочим сонцем / Світлана Іванишин-Угриня // Час і події. – 2012. – Ч. 25. – 20 червня; Костенко Л. Українці в Нью-Йорку стали на захист рідної мови / Ларіон Костенко // Міст. – 2012. – 21 червня; Корсун Л. Акція українців метрополії Нью-Йорка на захист єдиної державної української мови / Лідія Корсун // Час і події. – 2012. – № 28. – 04 липня; Корсун Л. Друга акція українців Великого Нью-Йорка на захист української мови / Лідія Корсун // Час і події. – 2012. – № 29. – 18 липня; Мітинг-протест під Генеральним консульством у Нью-Йорку / Пресова референтура ООЧСУ // Міст. – 2012. – 19 липня.
5. Кривошеєва О. С. Питання культури української мови у періодичних виданнях української діаспори США і Канади [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Кривошеєва Ольга Станіславівна. – Х.: Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди, 1996. – 180 с.
6. Курси української мови у Нью-Йоркському університеті // Свобода. – 1995. – Ч. 219. – С. 7; Курс української мови // Свобода. – 1998. – Ч. 66. – С. 3.
7. Либельт Кароль – афоризми, цитати, висказування и изречения [Електронний ресурс]: Режим доступу // <http://www.apophismes.ru/by-authors/libelt/?q=11867>
8. Лист Наукового Товариства ім. Т. Шевченка до Президента України, Кабінету Міністрів і Верховної Ради / Наукове Товариство ім. Т. Шевченка // Свобода. – 1997. – Ч. 62. – С. 2.
9. Мовна політика України – темою панелю // Свобода. – 1998. – Ч. 70. – С. 1.
10. Недошитко І.Р. Інформаційний простір українців у США / Ірина Недошитко // Гілея: науковий вісник [зб. наук. праць] / гол. ред. В. М. Васькевич. – К.: ВІР УАН, 2012. – Вип. 58. – С. 688–696.
11. Паюк В. День рідної мови / Віктор Паюк // Час і події. – 2007. – № 8. – 22 лютого.
12. УККА засуджує Закон про мови / Український конгресовий комітет Америки // Міст. – 2012. – 14 червня.
13. Українську вивчила легко // Міст. – 2013. – 21 березня.
14. Цуп О. В. Україністика в Чехії: вигоки і сучасні тенденції розвитку / Олена Цуп // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. У двох частинах. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 2. – Ч. 1. – С. 208–212.
15. Чекалюк В. В. Трансформація проблеми самоідентифікації українців на шпальтах газети «Свобода» у період із середини 40-х до кінця 90-х років ХХ ст.: [Електронний ресурс] / В. Чекалюк // Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article& article=2336>
16. Ще раз про рідну мову // Свобода. – 1996. – Ч. 95. – С. 2.

Билувус Л.И.

Тернопольский национальный экономический университет

УКРАИНОЯЗЫЧНАЯ ПЕРИОДИКА США В КОНТЕКСТЕ СОХРАНЕНИЯ РОДНОГО ЯЗЫКА КАК ОСНОВЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

Аннотация

В статье сделана попытка привлечь внимание к деятельности украинской диаспоры в США в плане сохранения и расширения функционирования родного языка. Определены основные языковые проблемы украинцев и попытки решить их путем анализа украиноязычной периодики США. Рассмотрена деятельность образовательных учреждений в плане сохранения украинского языка. Проанализирована роль украинских диаспорных организаций в решении языковой ситуации на материковой Украине и в среде диаспоры. Внимание сосредоточено на УККА, «Просвите», Научном обществе им. Т. Шевченко, деятельность которых в контексте затронутой проблемы активно освещается в периодике украинцев США.

Ключевые слова: периодика украинцев США, национальная идентичность, информационное пространство, украинский язык, украинская диаспора.

Bilovus L.I.

Ternopil National Economic University

UKRAINIAN-LANGUAGE PERIODICALS OF USA IN THE CONTEXT OF PRESERVING THE NATIVE LANGUAGE AS THE BASIS OF NATIONAL IDENTITY

Summary

This article attempts to draw attention to the activities of Ukrainian diaspora in USA in terms of preservation and expansion of the operation of the native language. The author stresses the basic problem of Ukrainian language and attempts to resolve them through analysis of Ukrainian-language periodicals of USA. We considered the activities of educational institutions in terms of preservation of the Ukrainian language. The role of Ukrainian diaspora organizations is analyzed in the context of addressing the linguistic situation in mainland Ukraine and among the diaspora. The focus is on the UCCA, «Prosvita», Scientific Society named after Shevchenko, whose activities in the context of the raised problems are actively covered in Ukrainian periodicals of USA.

Keywords: Ukrainian periodicals of USA, national identity, information space, Ukrainian language, Ukrainian diaspora.

УДК 94(477)«1918»

АНТИГЕТЬМАНСЬКИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ НА СЛОБОЖАНЩИНІ (ТРАВЕНЬ-ЛИСТОПАД 1918 РОКУ)

Резніков В.В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Стаття являє собою спроба узагальнення даних про повстанський рух на території Харківської губернії проти гетьманату П. Скоропадського та німецько-австрійської присутності в 1918 році. Автор виділяє головні причини зародження повстанського руху на Слобожанщині; аналізує політичні складові цього процесу, виділяє види повстанських загонів, серед яких яскраво проявляються диверсійно-підривні під керівництвом більшовиків та партій лівого спрямування та власне «народні», які характеризувалися стихійністю та відсутністю політичного вектора; також визначає причини, які призвели до падіння гетьманського режиму на Харківщині.

Ключові слова: антигетьманський селянський повстанський рух, Слобожанщина, партизанські загони, Григорій Савонов.

Постановка проблеми. 70 років радянської окупації призвели до практично повного вакууму в розумінні багатьох історичних питань, на пряму пов'язаних із рухом опору на українських землях 1917-1921 років. Своєрідна «приватизація» історії комуністичними функціонерами призвела до створення стійких міфологем, що продовжують жити в свідомості людей, навіть після набуття Україною очікуваної незалежності в 1991 році. Зокрема, це героїзація більшовицьких окупантів, дискредитація справжніх борців за волю України та навішування їм ярликів «бандитів та контрреволюціонерів», а також гіперболізація ролі КП(б)У в протидії німецько-австрійській присутності та Гетьманату П. Скоропадського на Слобожанщині навесні-восени 1918 р.

Аналіз актуальних досліджень. Остання теза, що набула аксіоматичності впродовж наступних років існування тоталітарної Радянської імперії, почала оформлюватися вже в перші р. більшовицької окупації України та її невід'ємної частини – Слобожанщини. Зокрема, така думка утверджувалася в роботах А. Анищева, С. Дукельського [1; 2], пізніше оформилася в працях М. Супруненка, А. Лихолата [3; 4] та численних збірках архівних матеріалів [5; 6; 7]. В часи незалежного розвитку української історичної науки світ побачили роботи Я. Мотенка, Л. Ісаїва та Л. Шибрі, які безпосередньо стосуються питання повстанських рухів на території Харківщини [8; 9].

Хронологічні межі дослідження охоплюють травень-листопад 1918 р. Вони зумовлені встанов-

ленням влади гетьмана П. Скоропадського на всій території України, в т.ч. і Слобожанщині.

Територіальні межі дослідження охоплюють Харківську губернію станом на період існування Української Держави.

Метою цієї роботи є спроба узагальнення даних про повстанський рух на території Харківської губернії проти гетьманату П. Скоропадського та створити цілісну картину подій збройного протистояння весни-осені 1918 р.

Виклад основного матеріалу. 29 квітня 1918 р. в Києві на багатотисячному хліборобському з'їзді гетьманом усієї України був проголошений Павло Скоропадський. На зміну Українській Народній Республіці прийшла Українська Держава.

Подібне стало можливим завдяки згоді командування німецько-австрійського контингенту, що з'явився в Україні згідно із Брестським мирним договором між УНР та державами Четверного союзу, нейтралітету українського війська та невдоволенню селянства аграрною політикою Центральної Ради. Керівництво УНР було повалено тими, хто був покликаний врятувати його від більшовицької навали. Проте, німецько-австрійські війська, змінивши один уряд іншим – слухнянішим та ефективнішим для виконання умов Брестського договору, стали серйозним подразником для українського хлібороба.

По-перше, на селян лягав весь тягар постачання збіжжя та інших харчів в Німеччину та Австро-Угорщину.

По-друге, українське селянство не змогло відійти від того образу ворога, яким німець або австрі-